

Ülevaade Eesti ohvitseride andmekogu allikatest

Ülle Kraft

Sissejuhatus

Käesolev kirjutus on mõtteline jätk Eesti sõjaajaloo aastaraamatus nr 1 (7) ilmunud artiklile „Eesti ohvitseride andmekogu 1918–1940”.¹ Ohvitseride andmekogu² leiab juba praegu – alles poolikuna – sagedast kasutamist: külastusi on igas kuus ligikaudu 1000, veidi alla poole neist on korduvad. Peale Eestist tehtud päringute on andmekogu uuritud ka Soomest, Poolast, Rootsist, Ameerika Ühendriikidest ja teistest riikidest. Andmekogus on teave 10 574 isiku kohta; teada on üle 6000 mehe sünni- ja ligikaudu 4000 mehe surmaaeg, kokku on sisestatud üle 45 000 elusündmuse. Kahe aasta jooksul on mõnevõrra muutunud andmekogu välisilme ja ka sisulised võimalused. Nüüd on võimalik lisada kogusse linke teistele andmekogudele ja internetiallikatele. Iga mehe kohta saab üles laadida mitu fotot või dokumenti. Arendustöid jätkatakse 2012. aastal.

Eesti Sõjamuuseumi ohvitseride andmekogu koostamisel püüeldakse jätkuvalt selle poole, et iga ohvitseri isik oleks üheselt tuvastatav. Kui kattuva või sarnase ees- ja perekonnanimega inimeste arv võib isegi Eesti-suguse väikeriigi puhul ulatuda kümnetesse, siis võimaldab isiku tuvastada tema sünniaeg. Nimekuju ei tarvitse olla ainulaadne. Peamiselt 1930. aastatel korraldatud eestistamise ja nime kirja pildi muutmise tõttu eri aegadel või moondumise tõttu eri keeltes ei pruugi nimekuju olla isegi ühe inimese elutee jooksul üks ja seesama. Tõenäosus, et kattuvad nii isikute nimed kui ka sünniajad, on väikerahva puhul siiski nullilähedane.

¹ Ülle Kraft, „Eesti ohvitseride andmekogu 1918–1940,” – *Eesti sõjaajaloo aastaraamat*, 1 (7) (2011) (Viimsi: Eesti Sõjamuuseum – kindral Laidoneri Muuseum; Tallinn: TLÜ Kirjastus, 2011), 383–396.

² Eesti ohvitserid 1918–1940, <http://prosopos.esm.ee/index.aspx?type=1>, 29. märts 2012.

Sarnaselt Tallinna linnaga ei saa ka andmekogu kunagi valmis, sest töö käigus ilmneb pidevalt uusi allikaid, mis annavad teavet või kinnitust ohvitseride käekäigu kohta. Need allikad on sisult sarnased, ent laadilt erinevad. Eelkõige kasutatakse andmekogu täiendamiseks mitmesuguseid nimekirju ja nende alusel koostatud kartoteeke (või ka vastupidi – kartoteekide alusel koostatud nimekirju). Nimekirjad võivad olla vormitud raamatuks, kaitstud doktoritööna, esineda kartoteegi kujul või hoopis internetiandmebaasina. Oma eri eluetappidel kantakse enamik inimesi paljudesse nimekirjadesse, olgu selleks siis kooli õpilaste nimekiri, ülikooli immatrikuleeritute nimekiri, väeosa nimekiri vms. Ohvitserid sattusid tihti lahinguväljal langenute või poliitilistel põhjustel arreteeritute nimekirja, paljud viimastest ka vangilaagris surnute või hukatute nimekirja.

Nimekirjade läbitöötamise ja võrdlemise käigus tuleb tihtipeale tagasi pöörduda juba kasutatud allikate juurde, sest esimesel vaatlusel polnud osatud märgata kõiki andmeid, mida need sisaldavad. Alljärgnevalt antaksegi ülevaade allikatest, mis on ohvitseride andmekogu koostamise aluseks.

Ohvitseride temaatikat käsitlevad raamatud

Pärast sõda on väljaspool Eestit ning iseseisvuse taastamise järel ka Eestis raamatuna ilmunud palju ülevaateid Eesti ohvitserkonna saatusest. Praegu on juba võimalik neid kõrvutada ja analüüsida. Eesmärk on neil kogumikel enamasti ühine: anda võimalikult täpne ülevaade iga ohvitseri elukäigust. Võttes arvesse olukorda, kus arhiivimaterjalid on säilinud ainult osaliselt ja paljud mäletajad igaveseks lahkunud ning ka vajadust Eesti Vabariigi ohvitseri olemise fakti sovetiajal hoolikalt varjata, ei ole see ülesanne autoritele kerge olnud.

Ohvitseride elulood

Raamatuna on välja antud mitmeid ohvitseride biograafiakogumikke, siinkohal on loetletud mõned, mida andmekogu koostamisel on kasutatud:

- 1) Vello Salo, „E.V. Kaadriohvitseride saatus”³,
- 2) Fred Limberg, „Isamaa eest”⁴,
- 3) Ülo Uluots, „Nad täitsid käsku. Eesti ohvitseride saatus”⁵,
- 4) Jaak Pihlau, „Auraamat Eesti Vabariigi kaadriohvitseridele”⁶,
- 5) Hannes Walter ja Tiina Tojak, „Nad andsid kõik. Vabadussõjas langenud ohvitserid”⁷,
- 6) Mati Õun, „Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased I–IV”⁸.

Autorid on nimekirjade koostamisel võtnud aluseks erinevad valikukriteeriumid, näiteks Norilski vangilaagris hukatud või hukkunud kaadriohvitserid (Uluots), kõik Eesti Vabariigi kaadriohvitserid (Pihlau), Vabadussõjas langenud (Walter ja Tojak). Peagi pärast sõda paguluses ilmunud elulookogumike eeliseks on nende autorite vahetu kokkupuude inimeste ja ajastuga. Läbi kaasaegsete vaatenurga kirjapandud elulood võimaldavad heita valgust tolle aja seisukohtadele ja vastuoludele, mida ametlikust dokumentatsioonist, nagu seda on sõjavägede staabi käskkirjad jmt, enamasti ei ilmne. Mehed, kes kogusid paguluses aastakümneid andmeid, et ohvitseride mälestust jäädvustada, väärivad lugupidamist. Auto-

³ Vello Salo, *E.V. kaadriohvitseride saatus 1938–1994: (seis 29.6.1994)* (Scarborough (Ontario): Maarjamaa, 1994).

⁴ Fred Limberg, *Isamaa eest: Eesti Vabariigi sõjajõudude organisatsioon ja juhtkond* (Cardiff: Boreas Publishing House, 1980).

⁵ Ülo Uluots, *Nad täitsid käsku: Eesti ohvitseride saatus* (Tallinn: Kaitseministeerium: Eesti Akadeemiline Sõjaajaloo Selts: Eesti Sõjahaudade Hoolde Liit, 1999).

⁶ Jaak Pihlau, *Auraamat Eesti Vabariigi kaadriohvitseridele* (Tallinn: Umara Kirjastus, 2007).

⁷ Hannes Walter ja Tiina Tojak, *Nad andsid kõik: Vabadussõjas langenud ohvitserid* (Tallinn: SE & JS, 2000).

⁸ Mati Õun jt, *Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased*, 1. kogumik (Tallinn: Tammiskilp, 1998); Mati Õun jt, *Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased*, 2. kogumik (Tallinn: Sentinel, 2002); Mati Õun jt, *Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased*, 3. kogumik (Tallinn: Sentinel, 2003); Mati Õun jt, *Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased*, IV kogumik (Tallinn: Sentinel, 2005).

ritest sõltumatutel põhjustel puudus neil ligipääs (arhiivi)dokumentidele ja seetõttu ka võimalus välja selgitada näiteks nende ohvitseride saatus, kes olid langenud sovetlike julgeolekuorganite kätte. Pärast NSV Liidu kokkuvarisemist ja Eesti iseseisvuse taastamist see võimalus tekkis ja nii toetuvadki hilisemal ajal ilmunud teosed juba peamiselt dokumentidele – kui kaasaegsed on lahkunud, pole enam nende sündmuste mäletajaid.

Ohvitseride elulugusid sisaldavad veel näiteks eri ajal koostatud kogumikud Vabaduse Risti kavaleride kohta. Esimene neist ilmus 1935. aastal Tallinnas⁹ ja järgmine 1984. aastal Stockholmis.¹⁰ Varem avaldatud Vabaduse Risti kavaleride elulugusid on suurel määral täiendanud Ain Krillo, Jaak Pihlak ja Mati Strauss. 2008. aastal asutatud Vabadussõja Ajaloo Seltsi eestvedamisel ilmub paari aasta pärast põhjalikult täiendatud Vabaduse Risti kavaleride elulugude kogumik.¹¹

Väitekirjad ja uurimistööd

Väärtuslikku taustteavet annavad uurimused eri ajalooperioodidel tegutsenud ohvitseride kohta. Siinkohal tuleb esile tõsta Mati Kröönströmi doktoriväitekirja „Eesti sõjaväe juhtivkoosseis Vabadussõjas 1918–1920”¹² (sisaldab Vabadussõjas osalenud ohvitseride põhjalikku nimekirja), Andres Seene doktoriväitekirja „Eesti sõjaväe ohvitseride ettevalmistamise süsteemi kujunemine ja areng 1919–1940”¹³, Inimsusevastaste Kuritegude Uurimise Eesti Sihtasutuse raporteid,¹⁴ aga ka Merike Jürjo ja Mati Öuna

⁹ August Traksmann, *Eesti Vabadusristi kavalerid* (Tallinn: Vabadusristi Vendade Ühenduse keskjuhatus, 1935).

¹⁰ August Traksmann, Voldemar Päts ja Artur Laats, *Eesti Vabadusristi kavalerid* (Stockholm: Välis-Eesti & EMP, 1984).

¹¹ Vabadussõja Ajaloo Selts, <http://vas.muuseum.ee/eesmargid.html>, 28. märts 2012.

¹² Mati Kröönström, *Eesti sõjaväe juhtivkoosseis Vabadussõjas 1918–1920* (Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2008).

¹³ Andres Seene, *Eesti sõjaväe ohvitseride ettevalmistamise süsteemi kujunemine ja areng 1919–1940* (Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2011).

¹⁴ *Estonia 1940–1945: reports of the Estonian International Commission for the Investigation of Crimes Against Humanity*, edited by Toomas Hiio, Meelis Maripuu and Indrek Paavle (Tallinn: Inimsusevastaste Kuritegude Uurimise Eesti Sihtasutus, 2006).

koostatud teost „Olla väärikas juht, kui isamaa vajab: Eesti reservohvitserkond 1900–2007”¹⁵ jt.

Eesti ohvitseride andmekogu koostamisel kasutatakse raamatuid siiski harva – esmajoones juhtudel, kui on vaja kirjutada mõni põhjalikum elulugu. Vähese kasutamise põhjenduseks on asjaolu, et läbitöötamist vajavate andmekogude maht on väga suur. Nii ei leiagi ohvitseride andmekogust veel alati kogu teavet meeste kohta, kelle saatust on juba põhjalikult uuritud. See on tingitud andmekogu koostamise meetodikast – eesmärk on hõlmata kõigi Eesti Vabariigis teeninud ohvitseride andmed. Et ohvitseride, arstide ja sõjaväeametnike koguarv võib ulatuda 10 000ni, ei ole mõistlik alustada uurimist juba teadaolevast ja igäihele kättesaadavast. Võimaluse korral on viidatud valmiskirjutatud elulugudele, ent leidub palju mehi, kelle kohta on andmeid sisestatud veel väga vähe ja oluline on leida mingisugunegi teave ka nende kohta. Praeguseks on ohvitseride andmekogu koostajad saanud ka sellist tagasisidet, et mõne isiku kohta avaldatud andmed olevat esimesed omataolised, mis kinnitavad järeltulijate kindlat, kuid üksnes perekonnatraditsioonil põhinevat teadmist, et nende pereliige oli ohvitser.

Andmekogu täiendatakse praegusel etapil eelkõige nimekirjade ja nende alusel koostatud kartoteekide (või ka vastupidi, kartoteekide alusel koostatud nimekirjade) põhjal. Eelistatud on arhiivandmed oma suurema usaldusväärsuse ning arhiivandmetele tuginevad internetiandmekogud oma kasutusmugavuse ja parema kättesaadavuse pärast.

Paljudes allikates on ohvitseriks olemise tõik kas teadlikult maha vaikitud või pole nimekirja koostajad seda tähtsaks pidanud. Näiteks okupatsioonide muuseumi andmebaasid¹⁶ aastmeid sageli ei sisalda, kuigi nende andmekogude aluseks olnud ülekuulamistoimikutes on tavaliselt kirjas ka sõjaväeline auaste, mida õnnestus varjata üksnes vähestel sovetliku julgeoleku küüsi sattunudel.

¹⁵ Merike Jürjo ja Mati Õun, *Olla väärikas juht, kui isamaa vajab: Eesti reservohvitserkond 1900–2007* (Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2007).

¹⁶ Okupatsioonide muuseum. Andmed ja nimekirjad, <http://www.okupatsioon.ee/et/andmed-ja-nimekirjad>, 28. märts 2012.

Eesti Memento Liidu väljaantud raamatud

Memento raamatute sarjas on ilmunud kümnekond teost. Neisse on koondatud poliitilistel põhjustel hukatute, vangistatute või küüditatute arreteerimis- või küüditamistoimikute kokkuvõtted,¹⁷ mis sisaldavad hulgaliselt väärtuslikku teavet. Kolm raamatut on pühendatud enamasti sunniviisiliselt Punaarmeele värvatud meestele.¹⁸ Nendest koguteostest kasutatakse ohvitseride andmekogu täiendamiseks põhiliselt Punaarmeele mobiliseeritute andmeid (Eesti Memento Liidu kodulehel olevate raamatute failidena).¹⁹ Ka nende teoste koostajatel ei ole õnnestunud kõiki isikuid üheselt tuvastada. Nii on juhtunud näiteks siis, kui kasutatud on ühetaolisi allikaid, näiteks ainult arreteerimistoimikuid, kust osa andmeid puudub. Seetõttu on tekkinud olukordi, kus mõni isik on nimekirjades kaks korda või rohkemgi. Näiteks leidub kaks kirjet Heinrich Paabo (Paabu) kohta: üks sisaldab surma aega ja asjaolusid, teine aga sündi ja mobiliseerimise andmeid:

¹⁷ Leo Õispuu (koostaja ja toimetaja), *Poliitilised arreteerimised Eestis 1940–1988*, köide 1 = *Political arrests in Estonia 1940–1988, Volume 1* (Tallinn: Eesti Represseeritute Registri Büroo, 1996); Leo Õispuu (koostaja ja toimetaja), *Nõukogude okupatsioonivõimu poliitilised arreteerimised Eestis*, köide 2 = *Political arrests in Estonia under Soviet occupation [1940–1988], Volume 2* (Tallinn: Eesti Represseeritute Registri Büroo, 1998); Leo Õispuu (koostaja ja toimetaja), *Nõukogude okupatsioonivõimu poliitilised arreteerimised Eestis*, köide 3 = *Political arrests in Estonia under Soviet occupation, Volume 3* (Tallinn: Eesti Memento Liit, 2005); Leo Õispuu, *Küüditamine Eestist Venemaale: märtsiküüditamine 1949, 1. osa = Deportation from Estonia to Russia : deportation in March 1949, Volume 1*, (Tallinn: [Eesti Õigusvastaselt Represseeritute] Liit „Memento”, 2003); Leo Õispuu, *Küüditamine Eestist Venemaale: märtsiküüditamine 1949, 2. osa = Deportation from Estonia to Russia : deportation in March 1949, Volume 2* (Tallinn: [Eesti Õigusvastaselt Represseeritute] Liit „Memento”, 1999); Leo Õispuu, *Nõukogude okupatsioonivõimu kuriteod Eestis: küüditatud, arreteeritud, tapetud 1940–1990: nimede koondregister R1–R6 = Crimes of Soviet occupation in Estonia : deported, arrested, murdered 1940–1990 : converged name register R1–R6* (Tallinn: Eesti Memento Liit, 2007).

¹⁸ Leo Õispuu, *Eestlased Vene sõjaväes 1940–1945: sundmobiliseeritud tööpataljonides*, esimene osa (A–L) = *Estonians in Russian armed forces in 1940–1945 : persons mobilised to serve in labour battalions, Part 1 (A–L)* (Tallinn: Eesti Memento Liit, 2008); Leo Õispuu, *Eestlased Vene sõjaväes 1940–1945*, teine osa (M–Sel) = *Estonians in Russian armed forces in 1940–1945, Part 2 (M–Sel)* (Tallinn: Eesti Memento Liit, 2009); Leo Õispuu, *Eestlased Vene sõjaväes 1940–1945*, kolmas osa (Selmet – Üüde) = *Estonians in Russian armed forces in 1940–1945, Part 3 (Selmet – Üüde)* (Tallinn: [Eesti Memento Liit], 2011).

¹⁹ Eesti Memento Liit. Trükised, <http://www.memento.ee/?op=5&id=35>, 28. märts 2012.

PAABO, Heinrich, Jaan m, eluk. Tallinn. 1941 Punaarmee, Eesti korpus, 417. san.pataljon, jefreitor, 18.05.44 langes sõjas. [KRA,9-4-2].²⁰

PAABU, Heinrich, Jaan m, s. 09.07.10 Harjumaa Anija v., eluk. Tallinn-Nõmme, Männiku tee 35-5, 4 kl., kaevur, Lasnamäe Ühendatud Pae-murrud, maantee tööline. 27.07.41 mobiliseeriti Punaarmeesse, Sverdlovski obl. Krasnouralsk, 789. ehitustöökolonn, Eesti korpus. [ERAF kart. 23].²¹

Selgub, et väike erinevus nime kirjapildis on tekitanud kaks kirjet. Venekeelsetest dokumentidest nime transkribeerimine on mõnikord keeruline, vead on kerged tekkima ja nii võib nime algupärane kuju sootuks moonuda. Kõnealusel juhul õnnestus mehe isik üheselt tuvastada Venemaa kaitseministeeriumi digitaalse andmepanga OBD-Memorial alusel. Seal leidub dokument, mis kinnitab, et tegu on ühe ja sama mehega²²:

Имя	Фамилия	Дата рождения	Место рождения	Служба	Степень	Служба	Степень	Служба	Степень	Служба	Степень
Пабо	Яан	09.07.10	Harjumaa Anija v.	кавур	кавур	кавур	кавур	кавур	кавур	кавур	кавур

OBD-memorial. Andmed Heinrich Paabo kohta Venemaa kaitseministeeriumi digitaalses andmepangas OBD-Memorial (www.obd-memorial.ru)

Data on Heinrich Paabo in the OBD-Memorial digital database of Russian Ministry of Defence (www.obd-memorial.ru)

²⁰ Öispuu, *Eestlased Vene sõjaväes*, köide 2, 352.

²¹ *Ibid.*, 352.

²² Обобщенный банк данных Мемориал, <http://obd-memorial.ru/>, 28. märts 2012.

Okupatsioonide repressiivpoliitika uurimise riikliku komisjoni (ORURK) väljaanded

Viiteid II maailmasõjas või selle järel Eesti vabaduse eest langenud, hukkunud ja lahingus saadud haavadesse või haigustesse surnud ohvitseride kohta võib leida ORURKi välja antud nimekirjaraamatutest.²³ Eraldi teos on avaldatud langenud ja hukkunud metsavendade kohta.²⁴ Nimekirjades olevate andmete koosseis on järgmine: perekonna- ja eesnimi, sõjaväelised aumärgid, auaste, teenistukoht (-kohad), väeosa, sünnikoht ja -aeg, surmaaeg, langemise aeg või hukkumise koht, matmise või ümbermatmise koht ning viide kasutatud materjalidele. Paraku tuginevad need andmed pahatihti ainult ühele allikale ja juba eespool mainitud isiku tuvastamine on jäänud tegemata. Nii on surnute hulka loetud mehi, kelle tegevusest on dokumentaalseid jälgi ka hilisemast ajast või kes said surma teistel asjaoludel. Näiteks leitnant Jaan Adamson ei surnud Pro Patria II-s märgitud kuupäeval,²⁵ vaid hoopis arreteeriti 14. juunil 1941 Viljandis ja hukati 20. aprillil 1942²⁶.

Sellistest vigadest hoolimata – või õigemini tänu neile – püütakse ohvitseride andmekogusse andmete sisestamisel allikaid alati võrrelda ja kontrollida, hinnata nende usaldusväärsust ja leida tekkinud küsimustele vastused. Kahtluse või erinevate andmete olemasolu korral märgitakse see asjaolu ka andmekogusse.

²³ Aleks Kurgvel ja Herbert Lindmäe, *Auraamat Teises maailmasõjas langenud Eesti vabadusvõitlejaile*. = *Book of Honor. Dedicated to Estonian Freedom Fighters Who Perished in World War II* (Tartu: Okupatsioonide Repressiivpoliitika Uurimise Riiklik Komisjon, 1998); Aleks Kurgvel ja Herbert Lindmäe, *Pro Patria. II, 1940–1945: auraamat Teises maailmasõjas langenud Eesti vabadusvõitlejaile = Book of honor dedicated to Estonian freedom fighters who perished in World War II* (Tallinn: Valge Raamat, 2010).

²⁴ Erik-Niiles Kross, *Pro Patria. II, Auraamat langenud ja hukkunud metsavendadele 1944–1978: (lühinimestik): töövõersioon* (Tartu: Okupatsioonide Repressiivpoliitika Uurimise Riiklik Komisjon, 1998).

²⁵ Kurgvel ja Lindmäe, *Pro Patria. II*, 43.

²⁶ Okupatsioonide muuseum, <http://www.okupatsioon.ee/et/memento-2005/38-amente2005>, 28. märts 2012.

Riigiarhiivi kartoteegid

Kõige usaldusväärsemad on Riigiarhiivis säilitatavad sõjaväedokumendid: mitu ohvitseride kartoteeki ja palju mitmesuguseid nimekirju. Kõigi kartoteekide läbitöötamisele võib kuluda aastaid, seetõttu oli tarvis leida ohvitseride andmekogu koostamise seisukohast kõige informatiivsemad, aga samal ajal ka kõige kokkuvõtlikumad.

Reservväkke arvatud ohvitseride ja sõjaväeametnike tähestikuline kartoteek (ERA 495.3.666)

Sellesse kartoteeki on koondatud teenistusteave reservi arvatud ohvitseride kohta. Paraku kas ei ole säilinud või ei ole õnnestunud leida kartoteegi esimest osa: andmekogu algab praegu nimelt L-tähega kaartidega ning eestpoolt on säilinud üksnes mõnisteist kaarti. Kartoteeki peeti aastatel 1920–1940, kuid on hulgaliselt kaarte, millel olev teave lõpeb 1930. aastate esimese poolega.

Kartoteegikaarte on kahte tüüpi, vanem vorm oli kasutusel enne 1935. aastat. Kaardi esiküljele on kantud auaste, sünniaeg, perekonna-, ees- ja isanimi, sõjakooli lõpetamise ja esimese ülendamise aeg. Vajaduse korral on auaste parandatud järgmiseks aastmeks, kusjuures lisatud on ka paranduse aluseks oleva ülendamiskäskkirja number. Sünnikohta ei ole alati märgitud, päritolu lahter on tihti tühi või on seal lakooniliselt kirjutatud, et isik on pärit Eesti Vabariigist. Näidatud on väeosa, kus ohvitser teenis enne reservi arvamist, kaitseväeteenistuse tunnistuse number ja väljaandmise aeg. Enamasti on olemas lühike teenistuskirjeldus aja kohta enne reservi arvamist. Kaardi esiküljelt saab veel teavet ohvitseri erihariduse ja selle omandamise kohta ning sobivuse kohta ühele või teisele ametikohale kaitseväes. Eraldi lahter on reservväes ja maakaitseväes arveloleku aja algus- ja lõppdaatumi jaoks²⁷.

²⁷ Reservväe moodustasid vastavalt kaitseväeteenistuse seadusele käsutusväes (süü kuulused kõik alalise kaitseväes sundaja ärateeninud meeskodanikud) aja ära teeninud meeskodanikud, kõik kaitseväeteenistuseks kõlblikud 30–45-aastased meeskodanikud, kes mingil põhjusel ei

1930. aastate keskel muudeti mõnevõrra kartoteegikaardi (nn vorm nr 6) kujundust, kuid enamik andmeid jäeti samaks.

Kaardi tagaküljele märgiti kaitsevääringkond, kus oli ohvitser, arst või ametnik arvel. Kirjas on kodune aadress koos viitega dokumendile, mis seda kinnitab. Lahter eriarvele võtmise kohta on tavaliselt täitmata, kuupäevaliselt on märgitud õppustel viibimine. Viimases lahtris on märged teatiste väljasaatmise kohta kaitseringkonna määramiseks mobilisatsiooni korral.

Selle kartoteegi andmed on eriti väärtuslikud, sest need kajastavad 1940. aasta seisuga suurema osa reservohvitseride nimemuutusi, mis olid enamasti seotud nimede eestistamisega. Kartoteegikaardi tagakülje andmed annavad peale teabe ohvitseri või sõjaväeametniku elukohamuutuste ja õppustel osalemise kohta mõnikord infot ka tsiviilameti kohta, mida mees reservis olles pidas. Need andmed on kaardile kantud hariliku pliiatsiga.

Ohvitseride ja sõjaväeametnike kartoteek 1918–1940

Riigiarhiivis leidub veel teinegi reservohvitseride ja sõjaväeametnike kartoteek,²⁸ ent selle miinuseks on sünniandmete puudumine. Kaardile on märgitud auaste, auastme vanus,²⁹ perekonna-, ees- ja isanimi, esimesse ohvitseriaustmesse ülendamise kuupäev, esimene väeosa, kus isik teenis (*alg-wäeosa*), muutused teenistuses – nii üleviimised kui ka

olnud alalises kaitseväes sundaega teeninud, ning kõik 17–30-aastased meeskodanikud kuni alalisse kaitsevärke teenima asumiseni. Maakaitseväge moodustasid reservväes aja ärateeninud meeskodanikud, kõik kaitsevääteenistuseks kõlblikud 30–45-aastased meeskodanikud, kes mingil põhjusel ei olnud sundaega teeninud ei alalises kaitseväes, käsutus- ega reservväes ning kõik oma tervise tõttu maakaitsevärke määratud kodanikud. Teenistus reservväes kestis kuni 45-aastaseks (ohvitseridel kuni selle aasta lõpuni, mil ta sai 45-aastaseks) ja maakaitseväes kuni 55-aastaseks saamiseni (ohvitseridel kuni selle aasta lõpuni, mil ta sai 55-aastaseks). Kaitsevääteenistuse seadus. Riigi Teataja nr 43 (14. mai 1926), 473–491.

²⁸ Ohvitseride ja sõjaväeametnike kartoteek, ERA 495.1.730–732.

²⁹ Auastme vanus – kuupäev, millest alates ohvitser oli antud auastmes (s.o millest alates talle antud auastme palka maksti). Auastme vanust muudeti vahel ka tagantjärele.

nimemuutused jm elusündmused. Kaardi tagaküljele on märgitud ilmselt atestatsioonide tulemused, samuti on kaardile märgitud andmed Vabadusristi kohta. Nimemuutuse korral alustati uut kaarti, kusjuures kõik varasemad andmed kanti uuele kaardile üle, vana kaart aga säilitati samuti kartoteegis. Ilmselt tekitas nimede eestistamine suurt segadust ka kartoteeginduses ja sellisel viisil oli võimalik tuvastada isik mõlema nime järgi. Kasutusel oli teinegi variant nimemuutuse jäädvustamiseks: vana nimi kriipsutati läbi või parandati punase tindiga.

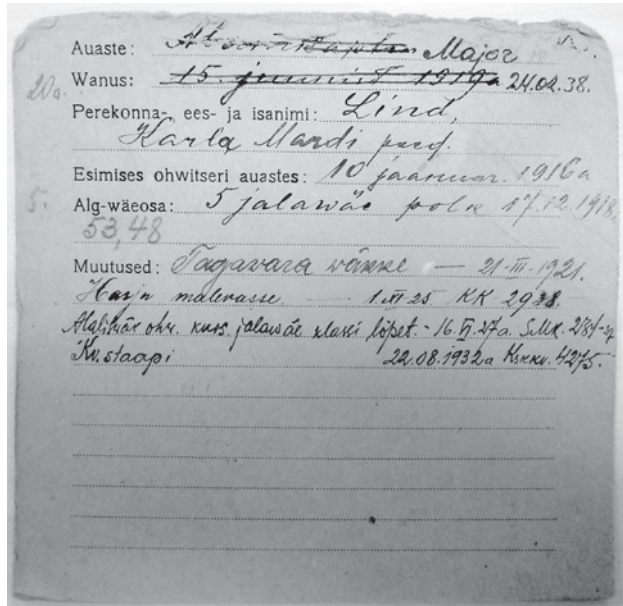
Selle kartoteegi välimus on küllaltki kirju (eri aegadel on lisatud erineva välimusega kaarte) ja kulunud (viitab sagedasele kasutamisele). Võrreldes eespool kirjeldatud reservohvitseride kartoteegiga seisneb selle kartoteegi väärtus eelkõige suuremas terviklikkuses (kaardid on säilinud kogu tähestiku ulatuses), kaardile kantud teenistussündmustes ning sarnaselt teise kartoteegiga nimemuutuste kajastamises. Mõnel üksikul kaardil leidub ka portreefoto. Kartoteek on kasutusel olnud 1940. aasta lõpuni. Näiteks nooremleitnant Eero Saag on 22. detsembril 1940 vabastatud sõjaväeteenistusest omal soovil [Punaarmee eesti] Territoriaalse laskurkorpuse ülema käskkirjaga nr 72. Pisteline kontroll Eesti ohvitseride andmekogu andmetega võrdlemisel näitas, et see kartoteek ei sisalda siiski teavet kõigi Eesti ohvitseride kohta.

Saksa okupatsiooni ajal koostatud kaardid KGB kartoteegis

Rahvusarhiivi isikuandmete kartoteek ehk nn KGB kartoteek tähendab eri aegadel koostatud kartoteekidest pärinevaid kokkukõidetud kaarte, mis sisaldavad nõukogude võimu silmis isikute kohta kogutud kompromiteerivat infot. Selle kartoteegi andmetega töötades jäid silma saksaakeelset nimetust *Aktenzeichen* (eesti *aktimärke*) kandvad arhiiviviiteta kaardid, millele on kantud perekonna- ja eesnimi, sünniaeg, auaste, teenistusse kutsumise aeg, üksus ja välipostinumber. Kaardi nurgal on märges *Aktenzeichen*, mõnel ka tempel *ESTLAND*. Need Saksa okupatsiooni ajal koostatud kaardid leiduvad KGB kartoteegis paljude meeste kaardikomplektides. Lähemal uurimisel selgus, et kaardi nurgal olev number viitab

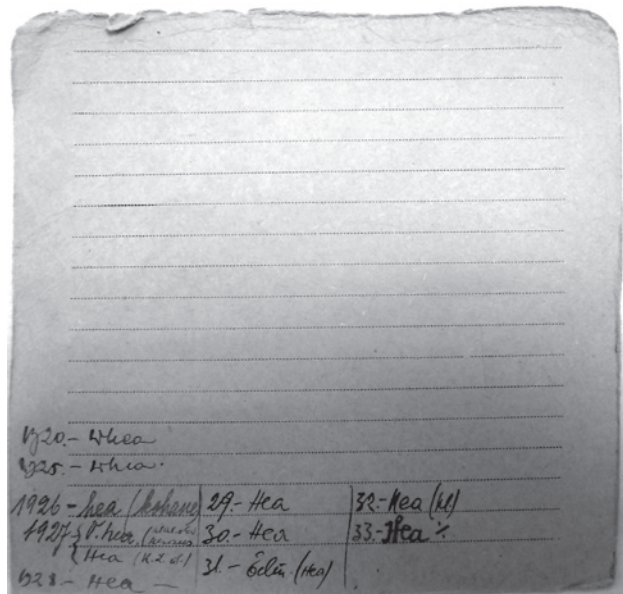
Major Karla Lindi
kartoteegikaart
(esikülj). Eesti
Riigiarhiiv

Card on Major
Karla Lind in the
cardfile (front side)

Major Karla Lindi
kartoteegikaart
(tagakülj). Eesti
Riigiarhiiv

Card on Major
Karla Lind in the
cardfile (verso)

mehe Saksa sõjaväe palgatoimikule, mis on paljudel juhtudel samuti säilinud.³⁰ Toimik leidis meie vaadeldud juhtudel pigem ohvitseride kui reameeste kohta. Need toimikud omakorda annavad väärtuslikku teavet Eesti ohvitseride auastmete kohta erinevates Saksa relvajõududesse kuulunud eesti üksustes – Saksa sõjaväes eestlastele antud auastmete küsimuses on kuni viimase ajani valitsenud üsna suur segadus. Need toimikud vajavad tulevikus põhjalikumat uurimist, seni läbivaadatud toimikute arv on põhjalikuma ülevaate andmiseks liiga napp.

Peale nime, sünniaja ja auastme on nendel kaartidel näidatud ka näiteks 1944. aasta mobilisatsiooniga teenistusse kutsumise tegelik kuupäev (sks *Einberufungsdatum*) ning üksus ja selle välipostinumber (mõlemad on kirjas aadressireal, ehkki üksuse jaoks on olemas eraldi rida). Richard Tätte teenis 4. piirikaitserügemendi 4. kompaniis, Georg Kuusik sama rügemendi 3. kompaniis (*Riigiarhiivi isikuandmete kartoteek*).

Sõjavägede Staabi kantselei ohvitseride teenistuslehed

Kõige rohkem teavet ohvitseri teenistuskäigu kohta pakub kahtlemata tema teenistustoimik, mis sisaldab harilikult teenistuslehti eri aegadest, atesteerimiste kokkuvõtteid, andmeid elukoha ja perekonnaseisu kohta jpm. Paraku ei ole iga ohvitseri toimik säilinud. Nii tulebki lappida paljude ohvitseride elukäike kokku mitme allika abil. Üheks tähtsamaks neist on Sõjavägede Staabi kantseleis peetud ohvitseride teenistuslehed, mida säilitatakse samuti Riigiarhiivis.³¹ Teenistuslehel on esitatud isiku perekonna-, ees- ja isanimi, ülendamisandmed ja peamised teenistus-sündmused – mida kõrgem ohvitser, seda põhjalikum teave. Sünniaega nendele teenistuslehtedele ei märgitud. Et ülendamiskäskkirjadel põhinev andmebaas on sõjamuuseumi andmekogus peaaegu täielik, võimaldavad teenistuslehed siiski tuvastada isikuid ülendamisaja järgi juhtudel, kui see ei olnud teiste andmebaaside varal võimalik.

³⁰ Saksa sõjaväes teeninud ohvitseride nimele koostatud toimikud tasu maksmise asjus, ERA R-165.1.157–182.

³¹ Ohvitseride teenistuslehed, ERA 495.13.1–56.

		Aktenzeichen
Name: T ä t t e	Vorname: Richard	5111
Geburtsdatum 26.2.20	Ort	Kreis
Dienstgrad Untersturmführer	Einheit	
Einberufungsdatum 2.3.44		
Anschrift 4/I 4 Estn.Grzsch.Rgt. Fp.Nr.:07052 E		

ESTLAND		Aktenzeichen
Name: K u u s i k	Vorname: G e o r g	212 5272
Geburtsdatum 23.4.10.	Ort	Kreis
Dienstgrad Untersturmführer	Einheit	
Einberufungsdatum 09.2.44		
Anschrift 3 Komp.des 4 Estn.Grensch.Rgt. F.P.Nr.07052D		

Untersturmführer'ite Richard Tätte ja Georg Kuusiku kartoteegi-
kaardid. Eesti Riigiarhiiv

Cards on Untersturmführer Richard Tätte and Georg Kuusik
in the cardfile

Hoolimata sellest, et Eesti ohvitserkond moodustas vähem kui sajandiku Eesti rahvastikust, esineb päris sageli nimekaime (sama ees- ja perekonnanimi), kellel on kokkupuuteid ja isegi paralleele elukäigus. Nende meeste elulugude üksteisest eristamine on päris keeruline, seda enam, et elulooliste üksikasjade varjamine oli II maailmasõja järgsel ajal endiste Eesti ohvitseride puhul pigem reeglilik kui erandlik, seda ka paguluses. Näiteks sündis 1918. aastal Eestis kaks Ilmar Laasi – üks Türil, teine Tartus. Üks mees ülendati lipnikuks 1939. ja teine 1940. aastal. Mõlemad mobiliseeriti 1944. aastal Saksa sõjaväkke, lipnikuauastmest tulenevalt *Waffen-Untersturmführer*'i auastmes. Üks Ilmar Laas suri 1997. aastal Floridas, teine 2006. aastal Türil. Teenistuslehed võimaldasid välja selgitada, et tegu oli tõepoolest kahe eri isikuga, sest teenistuslehtedel oli mõlema kohta olemas isanimi ja ülendamise aeg. Nüüd on ohvitseride andmekogus kummalgi mehel tema oma elulugu – varasemas teatmekirjanduses oli osa andmeid vahetusse läinud. Kui andmekogusse õnnestub kanda kõigi meeste sünniajad, on võimalus sellisteks eksimusteks tunduvalt väiksem.

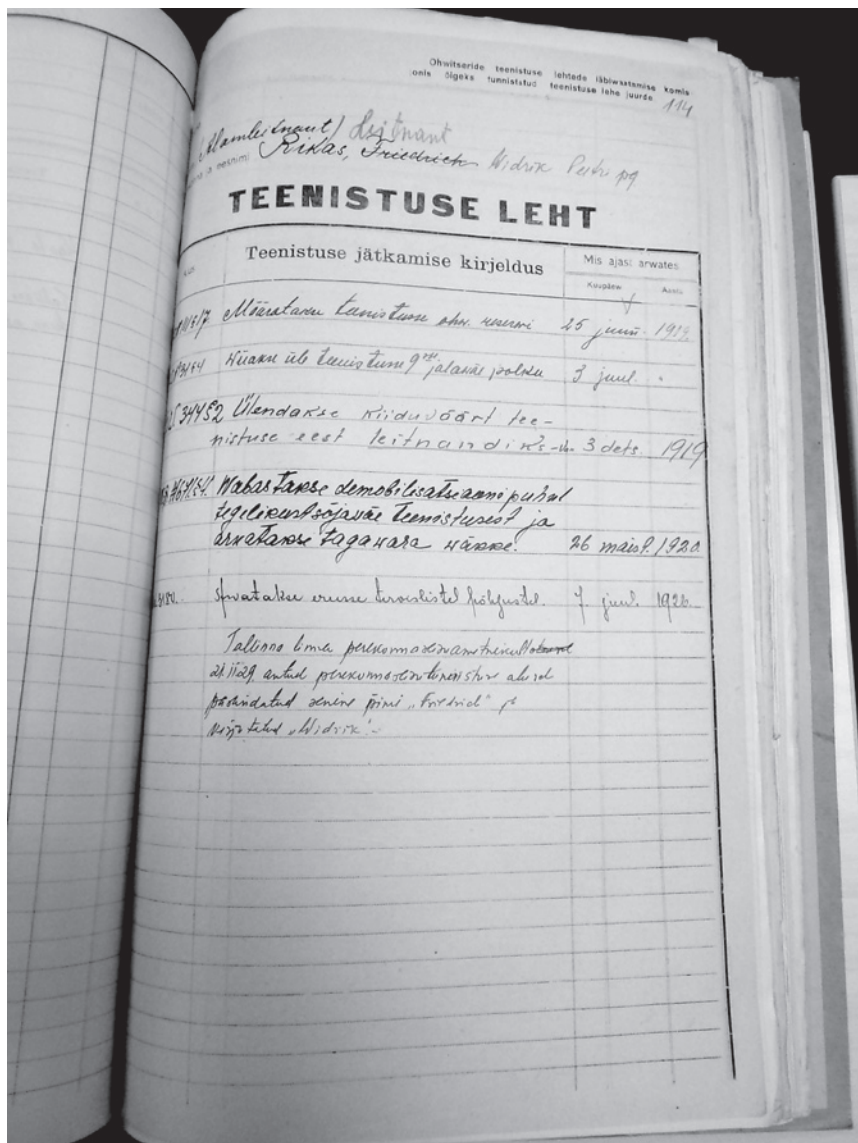
Interneti andmekogud

Internetis leidub hulk andmekogusid, mis sisaldavad ohvitseride andmekogu koostamiseks vajalikke fragmente, olles samas ka piisavalt usaldusväärsed. Ameerikasse sattunud ohvitseride surmaaaja leiab suure tõenäosusega andmebaasi FamilySearch³² abil ja Rootsis elanud ohvitseride surmaaaja võib leida erinevatest Rootsi kalmistuandmebaasidest.³³ Saksa sõjaväes langenute või hukkunute kohta saab teavet Saksa Sõjahaudade Hoolde Rahvaliidu (*Volksbund*) koduleheküljelt,³⁴ Austraaliasse väljarän-

³² Interneti andmebaas Discover Your Family History, <https://www.familysearch.org/>, 20. märts 2012.

³³ Rootsi kalmistute andmebaasid, <http://gravar.se/>; <http://www.svenskagravar.se/>; <http://hit-tagraven.stockholm.se/>, 29. märts 2012.

³⁴ Der Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V. Gräbersuche online, <http://www.volksbund.de/graebersuche.html>, 29. märts 2012.

Leitnant Vidrik Rikase teenistusleht. Eesti Riigiarhiiv
 Service record of Lieutenant Vidrik Rikas

nanud meeste kohta annab infot Austraalia Rahvusarhiivi andmebaas.³⁵ NSV Liidu territooriumil sõja ajal langenud või haigustesse surnud meeste kohta leidub teavet Venemaa kaitseministeeriumi andmepangas.³⁶ Mõnikord on seal ka andmeid tegelikult Saksa sõjaväes langenute kohta: pärast sõda loeti Punaarmee kaotuste hulka tihti ka mehed, kes olid näiteks 1940. aastal Punaarmeesse üle võetud või 1941. aastal mobiliseeritud, kuid siis Saksa poolele üle läinud või vangi langenud ja Saksa vormis langenud ning Saksa sõjaväekalmistutele maetud.³⁷ Eestisse jäänud ohvitseride kohta võib leida üha enam infot kalmistuportaalist Haudi.³⁸ Need allikad on suure tõenäosusega usaldusväärsed. Veel saab kasutada sugupu-uurijate kohtumispaika Geni.com, mille andmed on palju vähem usaldusväärsed ja kasutatavad pigem vihjena.

Kui surmaaeg on leitud, aitab digiteeritud eesti ajalehtede (DEA)³⁹ andmekogu jõuda väliseesti ajalehtedeni, kus tuntumate meeste kohta avaldati enamasti järelehüüe. DEA kasutamine nõuab kahjuks küllaltki palju aega, sest kuna lehed on digiteeritud piltidena, ei saa täistekstitsingut kasutada. Siiski on mõni väliseesti leht juba mugavamalt kasutatav, näiteks Austraalia Rahvusraamatukogu⁴⁰ viib digikujule seal alates 1949. aastast ilmuvat eestlaste ajalehte Meie Kodu, sama on digiteerimisprojekti „Multikultuurne Kanada“⁴¹ käigus tehtud Kanadas ilmunud eestlaste ajalehtedega Vaba Eestlane ja Meie Elu. Siiski tuleb nentida, et ei surmakuulutus ega nekroloog pruugi anda sajabrotsendiliselt usaldusväärset teavet näiteks sünnikoha kohta, võimalikud on ka eksimused eluloos ja ohvitseride auastmetes. Tegelikud faktid selguvad enamasti ikka teenistusdokumentidest.

³⁵ National Archives of Australia, <http://www.naa.gov.au/collection/using/search/>, 29. märts 2012.

³⁶ Обобщенный банк данных Мемориал, <http://obd-memorial.ru/>, 29. märts 2012.

³⁷ Saksa sõjaväes teeninute ja surma saanute kartoteek (sh Stanislavovo kalmistule maetud Saksa sõjaväes teeninud eestlased), <http://obd-memorial.ru/>, 29. märts 2012.

³⁸ Kalmistute register Haudi, <http://www.kalmistud.ee/est/Kalmistute-koduleht>, 29. märts 2012.

³⁹ Digiteeritud Eesti ajalehed. <http://dea.nlib.ee/>, 29. märts 2012.

⁴⁰ National Library of Australia, <http://trove.nla.gov.au/newspaper>, 29. märts 2012.

⁴¹ Multicultural Canada, http://multiculturalcanada.ca/contentdm_search, 29. märts 2012.

Siin on asendamatuks andmekoguks okupatsioonide muuseumi koduleheküljel olevad andmebaasid,⁴² mis võimaldavad kiiresti kontrollida, kas isik on olnud poliitilistel põhjustel arreteeritud või küüditatud. Nii saab peale kaadriohvitseride edaspidi uurida ka reservohvitseride repressioonide kohta. Andmekogu viide osutab Riigiarhiivi filiaali juurdlustoimikule konkreetse isiku kohta, mis annab üsna täieliku ülevaate tema saatusest kuni arreteerimiseni, sealhulgas vangistuse ajal.

Teosest „Album Academicum”⁴³ (AA) leiab väga paljude ohvitseride täpse sünniaja ja -koha. Ehkki see andmebaas ohvitseriks olemist alati ei kajasta, on andmete kokkuvõtmine muutunud lihtsamaks tänu juba eelmainitud reservväkke arvatud ohvitseride ja sõjaväeametnike tähestikulisel kartoteegi⁴⁴ samaaegsele kasutamisele.

Ka teised mäluasutused koostavad ja korrastavad oma andmebaase ning neid omavahel võrreldes ja kõrvutades saavutamegi uue teadmuse. Rahvusarhiivi fotode infosüsteemis FOTIS⁴⁵ leidub hulk ohvitseride fotosid. Praeguse seisuga ei ole paljude fotode all veel isiku nime, kuid töö selle nimel käib, sealhulgas koostöös Eesti Sõjamuuseumiga. Protsess seisneb fotodel sisalduva info kõrvutamises Eesti ohvitseride andmekogus leiduvaga. FOTISes on võimalik sirvida fotosid väeosade albumite või pildikogude kaupa. Ohvitseride fotod on väeosade albumites tihti varustatud allkirja ja/või kuupäevaga. Kui ohvitseride andmekogust õnnestub leida teatud väeosast sarnase nimega mees ja ka tema auaste sobib, on isikut tuvastada lihtsam kui ilma selle taustteabeta. Eesti Sõjamuuseumi töötajatel tuleb igapäevatoos tihti vastata päringutele fotode kohta, mille omanikud ei tea ei pildistamise aega ja kohta ega tunne ka pildil olevaid inimesi. Kirjeldatud meetodi abil on aga tulevikus võimalik tuvastada isikuid ka dateerimata ja allkirjadeta fotodel, mida leidub rohkesti juba sõjamuuseumi kogudes, rääkimatagi arvukatest fotodest

⁴² Okupatsioonide Muuseum. <http://www.okupatsioon.ee/index.php>, 29. märts 2012.

⁴³ *Album Academicum Universitatis Tartuensis 1918–1944*, I–III, koostanud Lauri Lindström, Toomas Hiio jt (Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 1994). Album Academicum Universitatis Tartuensis, <http://www.eha.ee/andmed/search.php?type=aaut>, 28. märts 2012.

⁴⁴ Ohvitseride ja sõjaväeametnike tähestikuline kartoteek, ERA 495.3.666

⁴⁵ Rahvusarhiivi fotode andmebaas FOTIS, <http://www.ra.ee/fotis/>, 29. märts 2012.

erakogudes. Seegi on üks võimalus minevikku rekonstrueerida, mis tänapäeva tingimustes on muutunud võimatust või vähemalt väga aeganõudvast ja keerulisest tegevusest täiesti teostatavaks.

Igapäevastest töövahenditest ohvitseride andmekogu koostamisel tuleb kindlasti mainida arhiivi infosüsteemi AIS.⁴⁶ See on esimene infoallikas ohvitseri saatuse kohta, sest siit on võimalik teada saada, kas tema ohvitseritoimik on säilinud, millal ta reservi on arvatud, kellena ta tegutses eraelus, kas ta arreteeriti või kas ta astus sovetiajal kommunistlikku parteisse. Kui jäljed ohvitseri kohta kaovad enne 1940. aastat, on isik Eestist tõenäoliselt lahkunud või surnud enne okupatsioonide algust.

Tänuväärset on Rahvusarhiiv internetis kättesaadavaks teinud andmekogu Tallinna Aadressbüroo fondi aadresslehtedega.⁴⁷ Seal on digiteeritud kujul olemas aastatel 1918–1929 koostatud Tallinna Aadressbüroo arhiivi aadresslehed, kokku ligi 300 000 pildifaili. Andmekogu esindatus on Eesti ohvitseride andmekogu koostamise seisukohast küllaltki hea, seda eriti Tallinnas tegutsenud ohvitseride puhul. Alati ei leia uurija aadresslehtedelt sünniaega või on seal kirjas ainult sünniaasta, ent korralikult täidetud kaardilt võib teada saada nii sünniaja (mõnel juhul ka surmaaaja), ameti kui ka perekonnaseisu.

Kokkuvõte

Eesti ohvitseride andmekogu koostajad on praegu keskendunud esmajoones kõigi Eesti Vabariigi ohvitseride kindlakstegemisele, et seejärel nende saatust põhjalikumalt uurida ja analüüsida. Ent juba praegu on ilmne, et ohvitserikutse sai saatuslikuks palju suuremale hulgale meestele, kui seni väidetud.

Et andmeid lisatakse endiselt ühekaupa, võtab see küllaltki palju aega. 2012. aastal on tööjärjekorras andmekogu arendamine selliselt, et korraga oleks võimalik lisada rohkem andmeid. Kasutajate jaoks muutub andmekogu tulevikus veelgi mugavamaks.

⁴⁶ Arhiivi Infosüsteem, <http://ais.ra.ee/>, 29. märts 2012.

⁴⁷ Tallinna Aadressbüroo fondi aadresslehed, <http://www.ra.ee/aadresslehed/>, 29. märts 2012.

Pärast seda, kui tänu sünniandmete lisamisele on märkimisväärne osa ohvitseride tuvastatud, asutakse sisestama kõiki ülejäänud andmeid. Kui muuseumile tehakse mõne ohvitseri kohta päring, püüavad koostajad lisada andmekogusse kohe nii palju andmeid kui võimalik. Sõjamuuseumile saadetud teave sisestatakse andmekogusse esmajärjekorras.

Seepärast kutsun taas üles pöörduma sõjamuuseumi poole alati, kui avastatakse, et Eesti ohvitseride andmekogus leiduvad andmed sisaldavad vigu või on puudulikud. Me püüame vastata ka iga üksiku Eesti ohvitseri saatust puudutavatele küsimustele. Loodetavasti saavad seni vastamata küsimused suures osas peatselt vastuse juba meie andmekogu abiga.

Bibliograafia

Eesti Riigiarhiiv (ERA)

- 80 Riigikogu I–V koosseis
- 495 Sõjavägede Staap
- R-165 Relva-SS hooldusohvitser Eestis

Õigusaktid

Riigi Teataja nr 43 (1926)

Kirjandus

Estonia 1940–1945: reports of the Estonian International Commission for the Investigation of Crimes Against Humanity, edited by Toomas Hiio, Meelis Maripuu and Indrek Paavle. Tallinn: Inimsusevastaste Kuritegude Uurimise Eesti Sihtasutus, 2006

Jürjo, Merike ja Õun, Mati. *Olla väärikas juht, kui isamaa vajab: Eesti reservohvitserkond 1900–2007*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2007

Kraft, Ülle. „Eesti ohvitseride andmekogu 1918–1940.” – *Eesti sõjaajaloo aastaraamat* 1 (7) (2011), 383–396. Viimsi: Eesti Sõjamuuseum – kindral Laidoneri Muuseum; Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 2011

Kross, Eerik-Niiles. *Pro Patria. II, Auraamat langenud ja hukkunud metsavendadele 1944–1978: (lühinimestik)*: tõoversioon. Tartu: Okupatsioonide Repressiivpoliitika Uurimise Riiklik Komisjon, 1998

- Kröönström, Mati. *Eesti sõjaväe juhtivkoosseis Vabadussõjas 1918–1920*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2008
- Kurgvel, Aleks ja Lindmäe, Herbert. *Auraamat Teises maailmasõjas langenud Eesti vabadusvõitlejatele*. = *Book of Honor. Dedicated to Estonian Freedom Fighters Who Perished in World War II*. Tartu: Okupatsioonide Repressiivpoliitika Uurimise Riiklik Komisjon, 1998
- Kurgvel, Aleks ja Lindmäe, Herbert. *Pro Patria. II, 1940–1945: auraamat Teises maailmasõjas langenud Eesti vabadusvõitlejatele* = *Book of honor dedicated to Estonian freedom fighters who perished in World War II*. Tallinn: Valge Raamat, 2010
- Lindström, Lauri, Hiio, Toomas jt. *Album Academicum Universitatis Tartuensis 1918–1944*, I–III, Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 1994
- Limberg, Fred. *Isamaa eest: Eesti Vabariigi sõjajõudude organisatsioon ja juhtkond*. Cardiff: Boreas Publishing House, 1980
- Pihlau, Jaak. *Auraamat Eesti Vabariigi kaadriohvitseridele*. Tallinn: Umara Kirjastus, 2007
- Salo, Vello, E.V. *kaadriohvitseride saatus 1938–1994: (seis 29.6.1994)*. Scarborough (Ontario): Maarjamaa, 1994
- Seene, Andres. *Eesti sõjaväe ohvitseride ettevalmistamise süsteemi kujunemine ja areng 1919–1940*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2011
- Traksmann, August. *Eesti Vabadusristi kavalerid*. Tallinn: Vabadusristi Vendade Ühenduse keskjuhatus, 1935
- Traksmann, August, Päts, Voldemar ja Laats, August. *Eesti Vabadusristi kavalerid*. Stockholm: Välis-Eesti & EMP, 1984
- Uluots, Ülo. *Nad täitsid käsku: Eesti ohvitseride saatus*. Tallinn: Kaitseministeerium: Eesti Akadeemiline Sõjaajaloo Selts: Eesti Sõjahaudade Hoolde Liit, 1999
- Walter, Hannes ja Tojak, Tiina. *Nad andsid kõik: Vabadussõjas langenud ohvitserid*. Tallinn: SE & JS, 2000
- Õun, Mati jt. *Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased*. 1. kogumik. Tallinn: Tammskilp, 1998
- Õun, Mati jt. *Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased*. 2. kogumik. Tallinn: Sentinel, 2002
- Õun, Mati jt. *Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased*. 3. kogumik. Tallinn: Sentinel, 2003

- Õun, Mati jt. *Eesti ohvitserid ja sõjandustegelased*. IV kogumik. Tallinn: Sentinel, 2005
- Õispuu, Leo (koostaja ja toimetaja). *Poliitilised arreteerimised Eestis 1940–1988*. Kõide 1 = *Political arrests in Estonia 1940-1988*. Volume 1. Tallinn: Eesti Represseeritute Registri Büroo, 1996
- Õispuu, Leo (koostaja ja toimetaja). *Nõukogude okupatsioonivõimu poliitilised arreteerimised Eestis*. Kõide 2 = *Political arrests in Estonia under Soviet occupation [1940–1988]*. Volume 2. Tallinn: Eesti Represseeritute Registri Büroo, 1998
- Õispuu, Leo (koostaja ja toimetaja). *Nõukogude okupatsioonivõimu poliitilised arreteerimised Eestis*. Kõide 3 = *Political arrests in Estonia under Soviet occupation*. Volume 3. Tallinn: Eesti Memento Liit, 2005
- Õispuu, Leo. *Eestlased Vene sõjaväes 1940–1945: sundmobiliseeritud tööpataljonides*. Esimene osa (A–L) = *Estonians in Russian armed forces in 1940–1945: persons mobilised to serve in labour battalions*. Part 1 (A–L). Tallinn: Eesti Memento Liit, 2008
- Õispuu, Leo. *Eestlased Vene sõjaväes 1940–1945*. Teine osa (M–Sel) = *Estonians in Russian armed forces in 1940–1945*. Part 2 (M–Sel). Tallinn: Eesti Memento Liit, 2009
- Õispuu, Leo. *Eestlased Vene sõjaväes 1940–1945*. Kolmas osa (Selmet – Üüde) = *Estonians in Russian armed forces in 1940–1945*. Part 3 (Selmet – Üüde). Tallinn: [Eesti Memento Liit], 2011
- Õispuu, Leo. *Küüditamine Eestist Venemaale: märtsiküüditamine 1949*. 1. osa = *Deportation from Estonia to Russia: deportation in March 1949*. Volume 1. Tallinn: [Eesti Õigusvastaselt Represseeritute] Liit „Memento”, 2003
- Õispuu, Leo. *Küüditamine Eestist Venemaale: märtsiküüditamine 1949*. 2. osa = *Deportation from Estonia to Russia: deportation in March 1949*. Volume 2. Tallinn: [Eesti Õigusvastaselt Represseeritute] Liit „Memento”, 1999
- Õispuu, Leo. *Nõukogude okupatsioonivõimu kuriteod Eestis: küüditatud, arreteeritud, tapetud 1940–1990: nimede koondregister R1–R6 = Crimes of Soviet occupation in Estonia : deported, arrested, murdered 1940-1990: converged name register R1–R6*. Tallinn: Eesti Memento Liit, 2007

Internetiallikad

Arhiivi Infosüsteem, <http://ais.ra.ee/>. 29. märts 2012

- Album Academicum Universitatis Tartuensis, <http://www.eha.ee/andmed/search.php?type=aaut>, 28. märts 2012
- Der Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V. Gräbersuche online, <http://www.volksbund.de/graebersuche.html>, 29. märts 2012
- Digiteeritud Eesti ajalehed, <http://dea.nlib.ee/>, 29. märts 2012
- Discover Your Family History, <https://www.familysearch.org/>, 29. märts 2012
- Eesti Memento Liit, <http://www.memento.ee/>, 28. märts 2012
- Eesti ohvitserid 1918–1940, <http://prosopos.esm.ee/index.aspx?type=1>, 29. märts 2012
- Gravar.se, <http://gravar.se/>, 29. märts 2012
- Hittagraven, <http://hittagraven.stockholm.se/sv/>, 29. märts 2012
- Kalmistute register Haudi, <http://www.kalmistud.ee/est/Kalmistute-koduleht>, 29. märts 2012
- Multicultural Canada, http://multiculturalcanada.ca/contentdm_search, 29. märts 2012
- National Archives of Australia, <http://www.naa.gov.au/collection/using/search/>, 29. märts 2012
- National Library of Australia, <http://trove.nla.gov.au/newspaper>, 29. märts 2012
- Обобщенный банк данных Мемориал, <http://obd-memorial.ru/>, 29. märts 2012
- Okupatsioonide Muuseum, <http://www.okupatsioon.ee/index.php>, 29. märts 2012
- Rahvusarhiivi fotode andmebaas FOTIS, <http://www.ra.ee/fotis/>, 29. märts 2012
- Svenskagravar, <http://www.svenskagravar.se/>, 29. märts 2012
- Tallinna Aadressbüroo aadresslehed, <http://www.ra.ee/aadresslehed/>, 29. märts 2012
- Vabadussõja Ajaloo Selts, <http://vas.muuseum.ee/>, 28. märts 2012

An overview of sources for the database of Estonian officers

Ülle Kraft

The database of Estonian officers in 1918–1940 was founded in 2007 and it has become very popular among those interested in military history. The database includes data on about 10,000 officers, doctors and military clerks while its compilation is still in progress. Information is gathered from various sources as the key sources are lists. People find their names on various lists during their lifetime – class list, list of university graduates, list of conscripts/mobilized etc. Unfortunately, Estonian officers were more likely to feature on lists of people arrested by the Soviet security agencies or even on lists of those who have fallen, died in prison camps or been executed.

Currently, we focus on finding the birthdate and birthplace of every officer and therefore identify every person in this way. There may be dozens of namesakes even in such a small country as Estonia. This may be one of the reasons why the fate of some officers has remained unclear so far. The names that were given to people in the beginning of 20th century did not remain the same during their lifetime. In some cases, they were just written in several ways, but the name changing campaign (“Estonisation of names”) of the 1930s contributed to the phenomenon in the most considerable way. The Estonian Army had to take leading role in this campaign. Therefore, identifying the name, birth date and place of the researched person helps to avoid mistakes which are quite common for books of lists that use only one type of sources.

The article gives a brief overview of the sources used in the compilation of the database. Those who left Estonia at the end World War II or after the regaining of independence in 1991 have written several books that contain information about the destiny of the Estonian officers. There are also books with lists of different army units that include the names of officers as well.

A great amount of valuable information on the fate of the officers originates from the texts compiled by the ERPRB (Estonian Repressed Persons Records Bureau) work group of the Memento Association (people repressed on political grounds during the Soviet occupation) and by the State Commission for the Investigation of Policies of Repression (which was founded by the Parliament and operated in 1991–2004).

Studies by Mati Kröönström, Andres Seene and the Estonian International Commission for Investigation of Crimes Against Humanity give basic background knowledge about army organization.

The main official documentary sources for this database are two card files in the Estonian State Archives that contain records on reserve officers compiled by the Armed Forces Headquarters. Records on officers in the first file were to be used in case of a mobilization. The other card file was started in 1918 and was probably used to keep records on all reserve officers. The file cards contain basic information about the career of the officers, starting from the beginning.

The card file on personal data, which was compiled by the KGB (Committee for State Security of the Soviet Union), and is preserved in the Estonian State Archives is also an important source. A number of cards from the German military records were also added to this card file. This data gives valuable information about the Estonian officers' ranks in the German Army, and it requires closer examination in the future.

The greatest amount of information about the career of the officers is provided by the personal files of the officers that were kept at the Personal Department of the Headquarters of the Armed Forces. Unfortunately, a part of these files may have perished and the life of an officer has to be pieced together from different sources. Officers' service lists have also been very useful in the identification of persons.

A considerable amount of relatively reliable databases that feature fragments necessary for the Database of Officers can be found on the Internet. These are collections of digitized archive documents in the United States, Australia and Russia. The death dates can be found in the cemetery portals of Estonia, Sweden and Germany, which can be said to be quite reliable sources. Old Estonian newspapers published around the world often included death notices and obituaries. Today, many of

these newspapers have been digitized in Estonia, Australia and Canada. However, the reliability of these sources needs to be assessed from time to time, as there may be mistakes in death notices as well.

Information on arrested officers can be easily found from the database on the website of the Estonian Occupation Museum. The records include short overviews of investigation files indexed by name.

The exact time and place of birth can be found from the database *Album Academicum Universitatis Tartuensis* on the website of the Estonian Historical Archives.

Many memory institutions constantly compile and maintain their databases. FOTIS, Database of photographs of the Estonian National Archives, contains a lot of signed and dated portraits of officers. Comparing and juxtaposing these photos with the data in the Database of Officers often helps to identify the person. In the future, this allows to give precise answers to the numerous requests about unsigned photos that have reached the Estonian War Museum. The possibility of reconstructing the past has changed from impossible to fairly feasible.

There are two databases used as daily tools that should also be mentioned. The Archives Information System AIS provides basic information about the personal files retained in all departments of the Estonian National Archives. The database of the Tallinn address records of the National Archives contains data about the people who lived in Tallinn from 1918-1929.

The purpose of the Database of Estonian Officers is to collect a full biographical database of all the Estonian officers from 1918–1940. This will allow for a more thorough research and analysis of the fate of the officers. Yet it has already become clear that holding this profession had fatal consequences for much more men than previously estimated.

In order to minimize the time-consuming data-entry and to make the database more user-friendly, it will undergo further development in 2012. We kindly ask you to e-mail or mail us photos and documents of officers. Materials sent to the museum by private persons will be given priority. We also try to give answers about the fate of every single officer and hope that providing information will soon get easier with the help of the database.